

آموزش خلاق کودک محور

سرگذشت جنبش مونته سوری

مؤلف: گیتا موللی

جست و جو و آماده سازی:

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

کودک تنها از راه تجربه محیط پیرامون خویش است که در رشد و تحول می‌یابد؛ و ما تجربه را کار با کودک می‌نامیم.

در حدود ۱۳۰ سال پیش، زنی متولد شد که از بسیاری جنبه‌ها جلوتر از زمان خود حرکت می‌کرد. ماریا مونته سوری ۱ در سال ۱۸۷۰ در شهر چیار اوال ۲ در استان انکونای ۳ ایتالیا متولد شد. هنگام فرغ تحصیلی‌اش در سال ۱۸۹۶، وی نخستین زن ایتالیایی بود که موفق به اخذ درجه پزشکی شده بود. پس از آن به کار در کلینیک روان‌درمانی رم ۴ پرداخت و به تدریج به آموزش و درمان کودکان دارای نیازهای ویژه علاقه‌مند شد. وی سال‌ها در این زمینه می‌نوشت و سخن می‌گفت. در ۲۸ سالگی به مدیریت مدرسه ویژه کودکان ناتوان-آهسته منصوب شد و آموزش‌های آنان را در محیط غنی آموزش با تکیه بر همه حواس و روش‌های تجربی دستی ۵ آغاز کرد. پس از گذشت ۲ سال این کودکان موسسه‌ای، که پیش از "آموزش ناپذیر و ناتوان" خوانده می‌شدند، تحت راهنمایی وی امتحانات مدرسه با موفقیت گذراندند و در آزمون استاندارد مدارس عادی ایتالیا قبول شدند. این موضوع تا بدان حد عجیب به نظر می‌رسید که متخصصان تعلیم و تربیت، دکتر مونته سوری را معجزه‌گر خواندند.

مونته سوری بر این باور بود که ذهن و دست به شدت به هم پیوسته‌اند. او محیطی ساخت که در آن کودکان خردسال از راه دستکاری وسایل و با مشاهده و تمرین‌های تکراری، خود از محیط می‌آموختند.

اما این امر فکر و ذهن او را به خود مشغول کرده بود که "اگر می‌توان کودکان کم‌توان ذهنی را به سطح کودکان عادی رساند، پس توانایی‌های بالقوه کودکان عادی چیست؟". وی به این می‌اندیشید که چرا باید سطح آموزشی کودکان عادی تا این حد پایین باشد که در آموزش‌های هوشی، هم سطح کودکان کم‌توانی ذهنی رتبه‌بندی شوند. از این‌رو در سال ۱۹۰۱ به تحصیلات خود در رشته‌های روان‌شناسی، فلسفه و مردم‌شناسی ۶ ادامه داد و استاد مردم‌شناسی دانشگاه شد. اشتیاق او برای کمک به کودکان تا بدان اندازه زیاد بود که کرسی استادی دانشگاه و حرفه‌پزشکی خود را نیز کنار گذاشت و زندگی‌اش را وقف رسیدن به این هدف کرد.

در سال ۱۹۰۷ دکتر مونته سوری کارهای خود را روی ۵۰ کودک ۳-۵ ساله خیابانی خیابان‌های متروکه و کثیف محله فقیرنشین سان لورنز و شهر روم آغاز کرد. در آنجا او تنها یک اتاق، یک مربی آموزش ندیده و مقدار زیادی لوازم خردهریز برای بهبود درک حسی این کودکان داشت، وسایلی که پیش از آن برای کودکان کم‌توان ذهنی بکار برده بود. از آنجایی که او نه یک مربی بلکه مردم‌شناس بود، کار با کودکان را با مشاهده رفتارهای آنان آغاز کرد و توجه می‌کرد آنان چه می‌کنند و به چه چیزهایی علاقه‌مندند.

او متوجه شد کودکان بزرگ‌تر ابتدا به نیاز به تشویق دارند تا جلب آموزش‌ها شوند. و زمانی که وسوسه می‌شوند از وسایل استفاده کنند، دامنه توجه‌اش بسیار زودگذر و ناپایدارتر از کوچک‌ترهاست. همچنین با کمال شگفتی متوجه شد کودکان خردسال‌تر با توجه کامل به طرف لوازم جذب می‌شدند و بدون تشویق، بارها و بارها با آن‌ها

کار می‌دند. او همچنین دریافت کودکان توانایی خستگی برای جذب معلومات از محیط اطراف خور دارند و مشتاقانه به دستکاری لوازم می‌پردازند.

ماریا مونته سوری در آن سال مرکزی برای مراقبت از این کودکان فقیر تاسیس کرد و نام آن را "casa dei Bambini" به معنای "خانه کودکان" گذاشت. آوازه کودکان استثنایی دکتر مونته سوری سبب شد افرادی از سراسر جهان برای دیدن آن مرکز مراجعه کنند. دکتر مونته سوری به مشاهده خود ادامه داد و با آزمون و خطا، روشی را ایجاد کرد که در عصر خود روشی بسیار تندرو و افراطی محسوب می‌شد و او نام این روش را روش مونته سوری نامید.

فلسفه اصلی این روش بر این حقیقت ساده استوار بود که کودکان خودشان به خودشان می‌آموزند.

سپس به ترتیب مربیانی با این روش پرداخت و هدف اصلی خود را بهبود زندگی کودکان قرار داد. کلاس‌هایی به روش مونته سوری در گوشه و کنار جهان پدید آمدند که همان نتایج شگفتی آفرین سان لورنزو را داشت. هر قسمتی از یک شی، هر فعالیتی و اتفاقی می‌توانست برای کودکان آموزنده باشد.

روش‌های آموزشی وی برگرفته از خود کودکان بود. او کودکان را محدود نمی‌کرد، بلکه در محیطی قرار می‌داد تا خود را نشان دهند. میزها و صندلی‌ها به اندازه قد کودکان و قفسه‌های کوتاه همه در دسترس آنان بود و طوری به آنان آموزش می‌داد که مستقل باشند و خود همه کار خودشان را انجام دهند. او ساعت‌ها به مشاهده کودکان می‌پرداخت و می‌دید که به‌طور طبیعی و بدون کمک بزرگسالان از همه تجربه‌های خود نکته‌ها می‌آموزند. دکتر مونته سوری در خانه کودکان خود مشاهده کرد که کودکان خردسال در محیط آموزشی سرشار از لوازم متناسب با سن کودک (به تصویر صفحه مراجعه شود) بهترین یادگیری را دارند؛ زیرا این چنین محیطی می‌تواند تجربه‌هایی در اختیار کودک بگذارد که به‌طور مستقل و با انگیزه خود بیاموزد. به جای ارائه اطلاعات خام به کودکان، به آنان می‌آموخت جذب فعالیت‌های هدف‌دار شوند.

روش آموزش مونته سوری نام او را در سراسر جهان با احترام همراه ساخت و جنبش جدیدی در تعلیم و تربیت ایجاد کرد. او در روش خود همه نیازهای یک "کودک" را در نظر می‌گرفت. فلسفه اصلی این روش بر این حقیقت ساده استوار بود که "کودکان خودشان به خودشان می‌آموزند". ایده‌های وی فراتر از کلاس‌های مونته سوری بود و در همه حیطه‌ها و روش‌های آموزشی جای خود را باز کرد و همه کودکان از کودک دچار ناتوانی یادگیری تا کودکان تیزهوش را در برمی‌گرفت و به آنان قدرت می‌داد تا خود به‌طور مستقل در تمام طول زندگی از محیط خود بیاموزند و این در حقیقت هدف اصلی این جنبش اصلاحی آموزشی بود.

در سال ۱۹۵۱ مونته سوری توجه جهانی را به کلاس "خانه شیشه‌ای" خود در نمایشگاه بین‌المللی پاناما اقیانوس آرام جلب کرد. در این سال از وی خواسته شد یکی از کلاس‌های خود را در نمایشگاهی در سان فرانسیسکو بر پا کند تا تعداد بیشتری از علاقه‌مندان بتوانند روش وی را مشاهده کنند. اتفاقی ساخته شد که دیوار پشتی‌اش از جنس شیشه بود و تماشاچیان از آن سو به تماشای کودکان می‌نشستند. ۲۱ کودکی که همگی با محیط

آموزشی مونته سوری ناآشنا بودند، به مدت ۴ ماه در آن کلاس شرکت کردند. جایگاه تماشاچیان هرروز پر می شد و به هنگام ظهر که کودکان دست‌هایشان را می‌شستند و نهار می‌خوردند، یکی جایی دیگر برای نشستن نبود و همگی ایستاده بودند. هردو مال طلای جایزه بهترین شیئه آموزشی نمایشگاه بین‌المللی به کلاس مونته سوری تعلق گرفت.

الکساندر گراهام بل در یکی از نامه‌های خود در این دوره به دکتر مونته سوری ۸ می‌نویسد: "در آستانه آغاز به کار انجمن آموزشی مونته سوری آمریکا، افتخار دارم به اطلاع شما برسانم که شما را به‌عنوان نخستین عضو افتخاری این انجمن انتخاب کرده‌ایم و از این راه قدردانی عمیق خود را از کار عظیم شما برای بشریت به عرضتان می‌رسانیم."

او همچنین دریافت کودکان توانایی خستگی ناپذیری برای جذب معلومات از محیط اطراف خود دارند و مشتاقانه به دستکاری لوازم می‌پردازند.

دولت اسپانیا در سال ۱۹۱۷ از وی دعوت کرد در آنجا یک موسسه پژوهشی تاسیس کند. در سال ۱۹۱۹ او ۱ سری دوره‌های تربیت مربی را در لندن آغاز کرد و در سال ۱۹۲۲ به‌عنوان بازرس دولتی مدارس ایتالیا برگزیده شد. اما به علت مخالفت با فاشیسم موسولینی ۹ به اجبار در سال ۱۹۳۴ ایتالیا را ترک کرد و به بارسلونای اسپانیا رفت. سپس در جنگ داخلی اسپانیا توسط یک رزم ناو انگلیسی نجات داده شد. وی مرکز آموزشی مونته سوری را در لارن هلند در سال ۱۹۳۸ تاسیس کرد. همچنین به آموزش یک دوره مربی‌گری مونته سوری در هند (۱۹۳۹) پرداخت. در ۱۹۴۰ پس از وارد شدن هند در جنگ دوم جهانی به همراه پسرش ماریو ۱۰ مونته سوری به‌عنوان بیگانه و دشمن توقیف شد. اما باز هم به وی اجازه شد دوره‌های آموزشی خود را از همان جا اداره کند.

بعدها او مرکز مونته سوری لندن را در سال ۱۹۴۷ تاسیس کرد. روش مونته سوری از همان ابتدا با استقبال روبه‌رو شد. اما بعد از جنگ جهانی دوم یعنی سال ۱۹۵۰ به بعد بود که توجه نسل پس از جنگ بار دیگر به آموزش‌های وی معطوف شد. ماریا مونته سوری سه جایزه صلح نوبل را در سالهای ۱۹۴۹، ۱۹۵۰ و ۱۹۵۱ به خود اختصاص داد و سرانجام در سال ۱۹۵۲ در نوردویک ۱۱ هلند با دار فانی وداع کرد.

پس از مرگ مونته سوری فلسفه آموزش وی، مواد آموزشی و روش او در فرهنگ‌های مختلفی جای خود را باز کرد و انقلابی به‌ویژه در روش‌های آموزشی آمریکا پدید آورد. با گذشت زمان که والدین به دنبال روش‌های جدید آموزش برای کودکانشان برآمدند، این روش هرچه بیشتر جای خود را باز کرد. امروزه هزاران مدرسه مونته سوری در سراسر جهان به آموزش کودکان با این روش می‌پردازند و ایده‌های ارزشمند مونته سوری جای خود را به‌طور کامل در نظام‌های آموزشی مختلف باز کرده است.

مونته سوری بر این باور بود که ذهن و دست به شدت به هم پیوسته‌اند. او محیطی ساخت که در آن کودکان خردسال از راه (به تصویر صفحه مراجعه شود) دستکاری وسایل و با مشاهده و تمرین‌های تکراری، خود از

محیط می‌آموختند. او به خودمختاری در روند یادگیری معتقد بود. از نظر او هر کودکی منحصر به فرد است و باید به وی آزادی داده شود که مواردی را برای ساختن خود انتخاب کند. همچنین توانایی بخشیدن به کودک برای انتخاب مسوولانه سبب ایجاد نظم در محیط می‌شود و شاز و کاری برای رشد شخصی کودک فراهم می‌آورد. در سنین ۶ تا ۱۲ سالگی، استفاده از مهارت‌های دستی مونته سوری سبب تسهیل تفکر صوری و انتقادی سال‌های میانی مدرسه می‌شود. امروزه شیوه‌های ابداعی دکتر مونته سوری با شناخت و تاکید بر اهمیت آموزش زود هنگام در شکل‌گیری شخصیت کودک و هویت جامعه هنوز هم جای خود را در صدر روش‌های آموزش نوین حفظ کرده است.

روش‌های آموزشی وی برگرفته از خود کودکان بود. او کودکان را محدود نمی‌کرد، بلکه در محیطی قرار می‌داد تا خود را نشان دهند.

روش مونته سوری مبتنی بر تعادل بین کودکان، مواد آموزشی مناسب و به‌ویژه مربیان مونته سوری است که برنامه‌هایی طراحی می‌کنند و محیط را برای برآوردن نیازهای مشاهده شده افراد و گروه تسهیل می‌کنند. هدف‌های اصلی برنامه مونته سوری این است که به هر کودک کمک کند به توان‌های بالقوه خود در همه حیطه‌های زندگی برسد و در همه عمر یک "یاد گیرنده ۱۲" باشد. کودکان در کلاس‌های ۳ ساله گروه بندی می‌شوند (پیش دبستانی: ۳-۶ سال؛ دوره اول دبستان: ۶-۹ ساله؛ دوره دوم دبستان: ۹-۱۲ سال؛ دوره متوسطه: ۱۲-۱۵ سال). به این ترتیب به یادگیری از یکدیگر تشویق می‌شوند. آموزش‌ها بر مبنای تفاوت‌های فردی؛ و خود آهنگ ۱۳ است. آرایش و نظم و ترتیب در کلاس مونته سوری جایگاه ویژه‌ای دارد و کودک در عین آزادی عمل، محدودیت‌ها و قوانین را رعایت می‌کند.

اکنون بیش از ۴۰۰۰ مدرسه مونته سوری در ایالات متحده و چندین هزار در اروپا و آسیا در حال فعالیت هستند. در سال‌های اخیر این روش به شدت مورد توجه قرار گرفته است زیرا نظام‌های آموزشی در پی ارتقای سطح آموزش‌های خود برآمده، و والدین نیز به سمت این روش جذب شده‌اند و نظری‌ها و الگوی آموزشی این زن دانشمند ایتالیایی روزبه‌روز بیشتر جای خود را در نظام تعلیم و تربیت جهانی باز می‌کند.

زیر نویس‌ها:

- (1). Maria Montessori
- (2). Chiaravalle
- (3). Ancona
- (4). Rome's Psychiatric Clinic

- (5). Hand-on
- (6). Anthropology
- (7). san Lorenzo
- (8). The Whole Child
- (9). Montessori Educational Association
- (10). Mussolini
- (11). Mario Montessori
- (12). Noordwijk
- (13). Absorbant
- (14). Self-Pacing

منبع: مجله تعلیم و تربیت استثنائی، آبان و آذر ۱۳۸۳، شماره ۳۵ و ۳۶

مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، نهادی غیردولتی و ناسودبر است. این نهاد در سال ۱۳۷۹ از سوی پژوهشگرانی که در حوزه ادبیات کودکان فعال بودند، پایه گذاشته شد و اکنون با بیش از ده سال پیشینه از فعالیت های گسترده، در سطح ملی و بین المللی به کار خود ادامه می دهد.

دفتر این مؤسسه در تهران است و شیوه همکاری با این نهاد به دو شکل کار رسمی و داوطلبانه است. مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان هزینه های سازمانی خود را از راه کمک های مردمی و اجرای پروژه های فرهنگی و انتشاراتی به دست می آورد. چنانچه مؤسسه درآمدی داشته باشد، این درآمد را در راه گسترش هدف های خود هزینه می کند.

پیوندگاه:

koodaki.org	مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان	کودکی
iranak.org	ایران کودکی	ایرانک
ketabak.org	پنجره ای به جهان خواندن	کتابک
amoozak.org	آموزش خلاق کودک محور	آموزک
khanak.org	با من بخوان	خوانک
rootak.org	پایگاه ارتباط فرهنگی کودک و نوجوان	روتک
dabire.org	درست بیاموز، تا درست بنویسی	دبیره
koodakar.org	سندوق آموزش و توانمند سازی کودکان کار و محروم	
hodhod.com	گزید هترین کتاب های کودک و نوجوان	کتاب هدهد